

Tatai Zoltán

A mátészalkai „kötszövőipari kombinát”

Személyes emlékek a megye iparosításának múltjából (5.)

Cikksorozatunkban dr. Tatai Zoltán közgazdász eleveníti fel személyes emlékeit, tapasztalatait, amelyeket az Országos Tervhivatal területfejlesztéssel foglalkozó munkatársaként megyénkben szerzett az ezerkilencszázhatvanas-hetvenes években.

A Szabolcs-Szatmár megye iparosításával összefüggő, negyven-ötven éve szerzett tapasztalataimat felidézve általában a pozitív, eredményeket hozó élményeimről szóltam. Azonban az iparosítás során az egészében eredményes munkálkodás közben kudarcok vagy félsikerek is akadtak bőven. Most ezek közül említek meg egy jelentős példát.

Az 1970-es évek elején egy igen nagy reményekkel kecsegtető program kezdett kibontakozni. A Könnyűipari Minisztérium a textilipar, azon belül a kötszövőipar nagyléptékű fejlesztését tervezte. Egy több ezer főt foglalkoztató kötszövőipari kombinát létrehozását akarták egyedi nagyberuházással megvalósítani, központi beruházásként. Az iparág teljes vertikumát; a fonal gyártását, festését, a kelme kötését és konfekcionálását egy helyen, a legkorszerűbb technológiával, legalábbis az első megközelítésben. A Könnyűipari Minisztérium, az Országos Tervhivatal és természetesen Szabolcs-Szatmár megye párt- és állami szervei a kiépülőben lévő mátészalkai ipari park területén tartották célszerűnek létrehozni az új létesítményt. Ez annyira nagyszerűnek ígérkezett, akár a mesében, hogy alig-alig akartunk hinni benne. Úgy tűnt, minden simán megy; az országos ágazat- és területpolitikai koncepciók, valamint a helyi igények teljes mértékben egybeestek. Az ország iparilag legelmaradottabb térségében, ahol kiemelkedően magas a helyben vagy a lakóhely közelében dolgozni kívánó munkáskéz, a nőket tömegesen foglalkoztató korszerű gyár, nagyipari központ létrehozása jelentős sikernek ígérkezett.

Akik ellenezték

A témakörben érdekeltek között azonban, mint később kiderült, nem mindenki lelkesedett a nagyszerű, a kiemelkedő jelentőségű és méretű beruházás szatmári megvalósításáért. Honnan is jöhetett a számunkra nagyszerű fejlesztés ellenzése? Nem máshonnan, mint az ágazat nagyvállalataitól. A meglévő országos jelentőségű kötszövőipari vállalatok nem nézték jó szemmel, hogy a várható jelentős beruházás révén új nagyvállalat, versenytárs jelenik meg a piacon. Összefogtak és a bankok

segítségével, természetesen gazdasági-hatékonysági érvekkel „ellentámadásba” lendültek. Érdekes módon ebben segítséget jelentett számukra, hogy számos megyei település sem nézte jó szemmel Mátészalka kiemelt, rohamos ipari-infrastrukturális fejlődését.

Végül az történt, hogy a jelentős fejlesztés, kapacitásbővítés megtörtént ugyan, de nem egy helyen, Mátészalkán országos jelentőségű nagyipari központ létrehozásával, hanem a meglévő vállalati kereteken belül fejlesztésekkel és több kisebb, vidéki telephely és kisebb üzem kialakításával. Egy új nagyvállalat, új telephelyen zöldmezős beruházással általában kétségtelenül költségesebb, mint a meglévő vállalatokon belüli bővítése révén. Ez különösen akkor igaz, ha csak a vállalati szinten felmerülő költségeket vesszük figyelembe. Ha azonban a népgazdasági, országos szinten jelentkező járulékos költségeket is számba vesszük, már nem olyan egyértelmű, a fővárosi bővítés előnye a vidéki zöldmezős telepítéssel szemben.

A mátészalkai új nagyipari egyedi beruházás megghiúsulásához hozzájárult az is, hogy az országosan sikeresen alkalmazott módszert a meglévő kötszövőipari vállalatok mintegy a visszájára fordították.

Ebben az esetben a legmunkaigényesebb, egyszerű munkák kerültek vidékre, de a magasabb képzettséget igénylő; tervező, irányító, kereskedelmi stb. tevékenységek a meglévő vállalatoknál maradtak. Bár a vidéki iparfejlesztésnél, különösen a program megkezdésének elején az 1960-as években a foglalkoztatás, a létszám-bővítés volt az elsődleges ok, más szempontokat is igyekeztünk érvényesíteni. Arra is törekedtünk, hogy az elmaradott ipari térségekben a lehetőségek szerint, magasabb szakértelmet kívánó, nagyobb jövedelmet biztosító munkahelyek is létesüljenek. Ennek szakmai, társadalompolitikai, hosszú távú okai voltak.

(Megjegyzem, hogy ilyen jellegű vállalati összefogás révén került le a napirendről a Szegedtől északra, Sándorfalva térségébe elképzelt óriási vegyipari bázis létrehozása is. Az olefinprogram és a gyógyszergyártás bővítése nem az új, elképzelt új nagyipari központban, hanem a korábban létrehozott vállalatok keretében jött csak létre.)

A nagyvállalatok a saját vállalati keretben ugyanis a műszaki irányítást, nagyobb gépi beruházást igénylő fejlesztéseket a vállalati központban kisebb építéssel és jelentős gépcserével oldották meg. Vidéken pedig kisebb telephelyek létesítésével a viszonylag nagy létszámot igénylő, az úgynevezett konfekcionálást, azaz a végtermék elkészítését az iparilag elmaradott térségekbe, Szabolcs megyébe is helyzeték. Ehhez az egyes városoktól, községektől támogatást kaptak. Ebben a fejlesztés finanszírozását végző bank volt a nagyvállalat fő szövetségese.

Első megközelítésben gazdaságosan, vidéki telepek, munkahelyek létrehozása révén főként a területfejlesztési, létszámnövelési koncepció is megvalósult. E koncepció érvényesülése révén Mátészalkán ugyan nem jött létre a kötszövőipar nagyipar központja, de Mátészalkán is megvalósult mintegy ezer főt meghaladó létszámot foglalkoztató kötszövőipari konfekció üzem, és az Alföld keleti felében még néhány, egyenként több száz főt foglalkoztató kisebb kötszövőipari konfekció telephely is létesült.

Mi lett volna, ha...?

Ez az eset azt mutatja, hogy a vállalati érdekek összessége nem feltétlenül szolgálja a hosszú távú országos érdekeket, az elfogadott célok megvalósítását. Mátészalka

szempontjából ez a megoldás lényegében negyed-harmad sikert ugyan hozott, de a kilátásba helyezett és talán később, a nagy nemzetközi versenyben is helytálló ipari bázis nem jött létre.

A történethez hozzátartozik, hogy a rendszerváltás után a viszonylag jelentős mátészalkai gyár és a több kisebb telephely (a fővárosi nagyvállalati központokkal együtt), nagyrészt mára már csak emlék. Azon lehet töprengeni, mi lett volna, ha...? Töprengeni ugyan lehet, de csupán tényeket tudjuk napjainkban regisztrálni: a magyar ruhaipar – a kötszövőipar is – gyakorlatilag megsemmisült.

A kötszövőipar Szabolcs-Szatmár megyei telepítését végül is összességében eredménynek tekinthetjük, mert ezen a tájon és az Alföld más vidékein több ezer főt foglalkoztató iparág jött létre. Egy ideig foglalkoztatást, kereseti lehetőséget nyújtott több ezer leánynak, asszonynak, segítette az ipari kultúra bővülését, és ha megváltozott szervezeti-tulajdonosi formában ugyan, de azért maradt valami a térségben ebből az iparágból. Az ágazat többször változó formában számos családnak segítette, segíti megélhetését.

A második világháború utáni évtizedekben az elmaradott térségek ipari fejlesztésében, az ipari munkahelyek kialakításában kétségtelenül kiemelkedő szerepük volt a helyi és főként a megyei tanácsoknak. Elsősorban a megyei tanácsok és a nagyobb városok rendelkeztek azzal a szellemi és anyagi tőkével, amely az ipari beruházásokat, munkahelyteremtő fejlesztéseket segítették. Ez részben saját vállalataik, részben a területükön lévő, más térségben, főként a fővárosban lévő, minisztériumi irányítású vállalatok hozzájuk csábitásával történt.

A tanácsoknak mindig volt lehetősége, hogy a saját forrásból vagy más módon segítsék a vállalati fejlesztéseket. A tanácsok az ipar fejlesztéséhez szükséges területeket, használaton kívüli épületeket, közműveket, igénybevételi lehetőséget adtak át a fejlesztést vállalóknak. A munkások kiképzésével is segíthették az ipari fejlesztéseket. Ahol nagy volt az ipari munkahelyek iránti igény, ott a tanácsok erre a feladatra nagyobb erőket mozgósítottak, mint más helyeken. Az egyes megyékben eltérő módszereket alkalmaztak. Ezekről a korábbi írásaimban többször és részletesen beszámoltam.

Negyven éves emlékek

Kádár János valamikor az 1970-es évek elején az Országos Tervhivatal dolgozói számára tartott gyűlésen – sok más téma között – beszélt a szabolcsi dolgokról is. Négy évtized távlatából nem tudom, nem is akarom pontosan idézni, de mondanójának lényege idevonatkozóan az volt, hogy munkatársai és mások is többször szóltak neki a szabolcsi elmaradottságról, szegénységről, kiemelt fejlesztésének szükségességéről. Azonban hozzátette: amikor itt járt, csupa szépet, jókat mondtak és mutattak a helyi állami és pártvezetők.

Nos, ezzel a szemlélettel, gyakorlattal „országjárásaim” során magam is sokszor találkoztam.

Természetesen, emberi tulajdonság, hogy a szívesen látott vendégnek, különösen az országos vezetőnek a vendégfogadók szeretnek kicsit dicsekedni és saját környezetükből elsősorban a szép dolgokat, elismerést kiváltó eseményeket, látványosságokat mutatják meg. Esetenként szinte komikusnak ható dolgok is történtek. Kádár János küldöttségének útja az ország egyik iparilag fejlett, dunántúli, megyéjében a cigánytelep mellett vezetett. A putrikat a rendelkezésre álló rövid idő alatt nem

lehetett eltüntetni, de takarására a közelben lévő óriási szalmakazlat rakatták át, hogy ne látsszék a kellemetlen „látvány”. A vezetőknek látogatásaik során bizony nemcsak nézni, de látni is kell, és célszerű a kulisszák mögé is bekukkantani – ez megítélésem szerint a mai vezetőkre is érvényes lehet.

A szabolcsi elmaradottság okainak találgatása, az OT-ban az érintett szak-előadók közötti beszélgetések során többször felmerült. Illés Iván, aki akkoriban került az OT-ba, fiatalos lendülettel, de nagyon értelmes, kézenfekvő magyarázatot adott. A térség örökölt elmaradottsága mellett lényeges lehet, hogy a helyi polgárságot-értelmiséget az előző évtizedben kétszer is „lefejezték”. Először a második világháború éveiben, az ott élő zsidók deportálásával, majd megsemmisítésével. A második világháború után pedig a félig-meddig dzsentri hivatali-földesúri réteg felszámolásával. Ezt a témát sohasem vizsgáltam közelebbről, de logikusnak tartottam, és így voltak vele mások is, megítélésem szerint.

Ugyancsak szóbeszéd volt közöttünk, hogy a nyírségi almatermelés fellendítésére nyújtott állami támogatások, illetve annak révén megnövekedett helyi bevételek jelentős része a fővárosba és környékére költöző szabolcsi fiatalok letelepedését segítette, lakásuk építésére fordították az otthon élő szülők.

Azt is tapasztaltuk, hogy Szabolcs megyében kisebb energiát, kevesebb anyagi forrást nyújtottak a fővárosban vagy a nagyvárosokban felsőfokú tanulmányokat folytató fiatalok hazacsábítására, mint több más, gazdaságilag elmaradott megyében. Személyes tapasztalatom alapján úgy vélem, kevés olyan fiatal telepedett meg Nyíregyházán, mint például Körtély Sándor, akinek Markos György, a Közgazdaságtudományi Egyetem tanszékvezetője szép tudományos egyetemi karriert jósolt a fővárosban. Ő azonban hazaköltözött és Nyíregyházán igyekezett kamatoztatni megszerzett tudását. Vagy Czibalmos Béla, aki évtizedekig ugyancsak a helyi-megyei gazdaság felemelkedésében vett részt aktívan és eredményesen. Úgy vélem, a helyi műszaki-közgazdasági értelmiség hiánya, szűkös volta is egyik korlátozó tényezője lehetett a térség felemelkedésének.

Az 1960-as évek elején a kulturális irányítás helyes döntése volt az általános iskolai tanárképzés egyik bázisának nyíregyházi létrehozásával, a tanárképző főiskola megalapításával. Az intézmény sokat tett a megye, a térség iskoláztatási szintjének felemelkedéséért, a térség kutatói-értelmiségi bázisának szélesítéséért. Elnézést a talán egyoldalú és nem teljesen megalapozott vélekedésért, de mintha ebben a közegben a műszaki-közgazdasági szemlélet kissé háttérbe szorult volna, ezidőtájt a túlzott „jogászokodás”, „értelmiségi vitatkozás” a célszerűnél nagyobb teret hódított, ami esetenként lassította a beruházások megvalósítását.

Szabolcs-Szatmár megyében is – hasonlóan az ország más térségeiben is megmutatkozó tendenciához – a fejlesztéseknél, beruházások elhelyezésénél a megyeszékhely központúság talán az indokoltnál nagyobb mértékben érvényesült. A látványos és nem kevés költséggel járó beruházások esetenként a nagyobb társadalmi hatékonyságot ígérő fejlesztések elé kerültek. Erre megítélésem szerint példa az 1970-es években a város központjában megépült látványos, de viszonylag költséges kultúrház építése.

A megyében, Nyíregyházán esetenként hosszasan vitatkoztak egy-egy beruházás helyének kiválasztásakor, egyes beruházások tartalmának, helyének eldöntésénél. Erre példaként említem a Nyíregyháza központjában épült szálloda és autóbusz pályaudvar beruházását, elhelyezését. Az országos szervek elhatározása alapján szállodaépítési program kezdődött, mert gondot okozott, hogy a hivatalos szak-

emberek vidéki útjaik során nem, vagy csak nehezen tudtak megfelelő szálláshoz jutni. Ezen eleinte hivatali vendégszobák építésével, a magánházak vendégfogadói hálózatával kívánták javítani, de a gondokat az ilyen próbálkozások nem oldották meg. Emlékeim szerint a Szabolcs szálló-étterem beruházásának előkészítése az indokoltnál több vitát váltott ki és hosszabb időt igényelt. Ugyanezt tapasztaltuk az autóbusz állomás elhelyezésénél is. Végülis a legrosszabb megoldás született: rossz helyen épült meg a város központjában, szűk helyen. Szerencsére néhány év múltán ott jött létre az új, korszerű autóbusz-pályaudvar, ahová való, a vasútállomás közelében.

„Nem rád, érted haragszom”

E felvetéseket egy idős ember morgásának tekintsék, a leírtakkal senkit megsérteni nem szeretnék, csupán emlékeimet vetettem papírra. Még valamit: írásaimban néhány személy nevét említettem csupán, nagyon sok azoknak a száma, akikről nem tettem említést, viszont sokat és felelősen dolgoztak Nyíregyháza, a többi város és község, a megye lakosainak érdeke, felemelkedése érdekében.

Az 1960–80-as évtizedekben a szabolcsi térség elmaradottsága gyakran szerepelt a közéletben; a sajtó, az írók, közéleti személyiségek foglalkoztak a témával. Ezeknek a hullámai természetesen a Tervhivatalhoz is eljutottak, a mi köreinkben a közbeszédbe kerültek. Az ide kapcsolódó emlékeimből, gondolatokból idézek néhányat.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye koszorús költője, országgyűlési képviselője, Váci Mihály gyakran és felelősen szólt a megye gondjairól, „perlekedett” a megye, az ott lakó-élő emberekért. Szavai mögött mindig éreztük a felelősséget, a tenniakarást, a jobbítási törekvéseket. A térséggel foglalkozó más írásokban, híradásokban, a Fekete vonat című filmben és más tudósításokban nem mindig éreztem a „nem rád, érted haragszom” gondolatot. Gyakran inkább a szenzációhajszolást, a központi vagy helyi szervekkel szembeni bizalmatlanságot véltem sugallni. A térség felemelkedése terén elért sikereket nem, vagy alig ismerték, mutatták meg.

Természetesen, nekem, nekünk is voltak vitáink a megyei, városi politikusokkal, szakemberekkel. Ugyanazok a dolgok különböző helyzetekből másként láthatók. Azonban én biztosan nem, de valószínűleg az általam ismert tervhivatali minisztériumi szakemberek sem vonták kétségbe a helyi politikusok tisztességét, jobbítási szándékát, a feladatok minél tökéletesebb megoldására való törekvését. Ezt a felelősséget az odaruccanó „művészkedőktől” nem mindig éreztem.

Ugyanakkor az egyes térségek, települések életének, az ott élő emberek sorsának alakulásában az egyes személyek szerepe sem elhanyagolható. Az országos, a vállalati területi szervezetek döntései mögött emberek vannak, akik vélhetően mindig a helyes döntésekre törekednek, de érzelmeik is vannak, és ezt nem lehet, nem szabad figyelmen kívül hagyni. Másrészt az adott történelmi helyzetet, körülményeket is szükséges figyelembe venni az egyes döntések események értékelésénél.

Úgy vélem, Szabolcs-Szatmár megye életének, a II. világháború utáni évtizedekben elért eredményei reális értékelésének mérlege összegzésében, ha nem is hibánélkülnek, de eredményesnek tekinthetők. A felhalmozott eredményekkel történő sáfárkodás, a megye további sorsának értékelése nem ennek az emlékező írásnak a feladata.

Idős emberként a Szabolcs-Szatmár megyében végzett tevékenységemre általában megelégedéssel gondolok. Úgy vélem, az 1960–80-as évtizedekben végzett munkám, még akkor is, ha a közreműködésem révén megvalósult objektumok fizikai valóságukban időközben megváltoztak, eltűntek, nem volt hiábavaló. A létrejött munkahelyek sok ember számára könnyítették meg az életet, javították életfeltételeket. Az erőfeszítések eredményei végülis élnek és hatnak.

Az 1960-1980-as évtizedekben egyesek a vidéki térségek – különösen a Szabolcs-Szatmár megye – elmaradottságát ostromozva „objektív” szociológiai megközelítést mímelve lényegében a Kádár-rendszert bírálták, igyekeztek lejáratni. Pedig ezekben az évtizedekben a lehetőségekhez képest a hivatalos politika nemcsak akart, de tett is az elmaradottság, az ország egyes területei közötti különbség mérsékléséért. Azok a „művészek”, kutatók, akik ezt nem látták; azok nem akarták látni, vagy éppen tudatosan hallgatták el a nyilvánvaló tényeket, az eredményeket. Csupán a hiányosságokat, a tényleges gondokat akarták látni és láttatni. Ehhez a témakörhöz egy elfogultsággal igazán nem vádolható Horthy-tiszt visszaemlékezéséből kívánok néhány sort idézni:

„ A kiképzési évek végén a Nyírségbe jártunk több hetes gyakorlatra. Így ezt a területet csaknem teljesen megismertem. Nagyon lesújtó tapasztalatokat szereztem. Középről szemlélhettem a kis nyírségi falvak szegényparaszttjainak nyomorúságos életét. Sok rongyos, éhes gyermek, sovány, korán vénült asszony, agyondolgozott, toprongyos ember. És milyen otthonok! A nyomorúság és szegénység áporodott szaga, szomorú, fáradt, örömtelen arcok. Soha nem felejttem el Penészlek községet. Már a neve sem biztató. Micsoda elmaradottság, micsoda nyomor! A sok mezítlábás, kidülledt szemű, vízhasú gyermek naponta ott settenkedett a katonák kondérjai körül, és ha kapott, mohón habzsolta a levest, a húsdarabokat. Másfelől a kastélyok, a pár száz holdas homoki birtokok urai, hátszlovakkal, istállókkal, fogatokkal, göggel. (Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig, Magvető Kiadó, Budapest, 1978. 235. old.)

Úgy vélem, ezeket a sorokat ma is érdemes figyelembe venni, a múlt század második felében történtek értékelésénél.

Természetesen az 1960–80-as vidéki iparosítás sem lehetett tökéletes, kisebb-nagyobb hibák, hiányosságok akadtak. Összességében azonban ennek a programnak az eredményességét aligha lehetett vitatni. Komoly tanulmányokkal, tényekkel, elemző kritikákkal erre nem is vállalkozott eddig senki.

Az utóbbi években sokan és sokat beszélnek az elmaradott térségek, a többszörsen hátrányos régiók fejlesztéséről, felzárkóztatásának szükségességéről, ebben az Európai Unió támogatásáról. Vidéki utazásaim során számos látványos beruházással találkoztam, amelyek az uniós programok támogatása révén valósultak meg. Külső szemlélőként úgy vélem, ezek inkább látványosak, mint hasznosak. Szépek a szökőkutak, látványosak az új közterek, azonban szerintem nekünk elsősorban sokkal inkább hosszú távon jövedelmező munkahelyekre, jövedelmet, megélhetést biztosító, termelő helyekre lenne szükségünk. Hozzátenném: a munkahelyteremtésről, a szegénységről sokat, igen sokat beszélünk. Számptalan vizsgálat, tanulmány, program készült e témákról, az indokoltnál is több hivatal, szervezet, intézmény foglalkozik a megoldásukkal. Ezekből lényegesen kevesebb sokkal hatékonyabban foglalkozhatna; oldhatná meg a feladatokat. Ehhez azonban nem bizottságokra, lényegében felelőség nélküli „széplelkekre”, hanem sokkal kisebb bürokráciára, kicsi, ám felelős szervezetekre lenne szükség. Lássuk be

vége, hogy a bizalmatlanság szüli a bürokráciát, amely nemcsak sokba kerül, de a korrupció melegágya is.

A csikótűzhelytől az automata vezérlésű szerszámgépekig

Korábbi írásaimban zömmel a munkámhoz közvetlenül kapcsolódó ipartelepítéssel, munkahelyteremtéssel kapcsolatos emlékeimről, tapasztalataimról szóltam.

Az ismertetett nagyobb, emlékezetesebb ipartelepítései, munkahely-teremtési akciókon kívül számos egyéb kisebb-nagyobb élményem, tapasztalom is halmozódott fel az idő folyamán. Például többször jártam Kisvárdán a vasöntődében, láttam a többszörös, eltérő méretű beruházások révén a folyamatos bővülését, korszerűsödését. Emlékezetes számomra a Nyírbátorban tapasztalt vasipari fejlesztés eredménye is a csikótűzhelytől a legkorszerűbb automata vezérlésű szerszámgépekig. Természetesen az idők folyamán más, zömmel kedvező emlékeim, élményeim voltak a Szabolcs-Szatmár megyei látogatásaim során. Most ezekből kívánok néhány emléket felidézni.

Mindenekelőtt érdemes erre is emlékezni, hogy az 1950-es, 1960-as évtizedekben a hivatalos, több napos vidéki utazás előtt célszerű volt előre gondoskodni a szállásról, mert különben előfordulhatott, hogy a közeli kisvárosba kellett szállásért utazni, esetleg magánházaknál, úgynevezett fizetővendéglátó helyeken tudtak csak szállást biztosítani. Az sem volt ritka eset, hogy vadidegen férfival kínáltak közös szobát. Nyíregyházán olyan gonddal sohasem találkoztam, mert a szállodában vagy a megyei tanács vendégszállásán mindig akadt számomra szoba.

Általában egyedül utaztam, és az estéket igyekeztem szabaddá tenni. A vendéglátók legtöbbször kínáltak különböző eseti programokat, de ezek elől lehetőleg kitértem. Tudtam, hogy este nekik is van saját elfoglaltságuk családi-baráti körben, és magam is inkább szerettem egyedül lenni vagy saját programot „szerveztem” magamnak. Több alkalommal a Móricz Zsigmond Színház előadását néztem meg és kellemes színházi élményben részesültem. Szívesen vacsoráztam a városközpontban lévő halászsárdában és hangulatos cigányzene mellett fogyasztottam el a finom, ízletes halászlét vagy gulyáslevest a túrós csusza társaságában. Időnként kilátogattam a szinte mindig zsúfolt vasútállomásra, ha szerét tehettem, a reggeli órákban a piacra. Akkoriban még nem a „lengyel” vagy „kínai” piac uralkodott, hanem a hagyományos, magyar városi piac falusi kofákkal, régiségkereskedőkkel, lacikonyhákkal, ahol olcsón, jót lehetett reggelizni. Mindig szerettem a városokban, ismeretlen vagy kevésbé ismert településeken az egyedüli kóborlásokat, itthon és külföldön egyaránt. Ismereteimet, tapasztalataimat igyekeztem nem csupán az irodalomból vagy hivatalos tájékoztatásokból gyűjteni, hanem „földön járva” saját élményeim, a látottak-hallottak alapján is.

A Szabolcs-Szatmár megyei munkám elsősorban gazdasági, iparfejlesztési témákhoz kapcsolódott. Mintegy mellékesen azonban sok szépet láttam, örömteli kulturális-néprajzi, történeti emlékekkel is találkoztam, maradandó élményekben részesültem. Móricz Zsigmond szülőházánál tudatosodott bennem, hogy zsenik nemcsak palotákban szülehetnek. Szatmárcsekén megcsodálhattam a temetőben a különleges alakú fejfákat, a Kölcsey-siremléket. Maradandó élményt adtak számomra a fából készült, színes virágokkal díszített templom-mennyezetek, a fából készült haranglábak, a szabolcsi földvár és a közelébe épült és szépen restaurált ősi eredetű templom és, az azidőtájt gazdaságilag elmaradott térségben a

Báthori-család által emelt, ma is csodálatos katedrális és a körülötte kialakított épületegyüttes, vagy a turistvándi, ma is működőképes, csodálatos vízimalom.

A ma már a kilencedik X-ében járó emlékező „öregúrnak” szívmengető élményt nyújt e kellemes emlékek felidézése. Az, hogy Nyíregyháza központjának közeléből jórészt eltűntek a földszintes házacsokkák. A mostában szokásossá vált vasúti szárnyvonalak felszámolását sem gazdasági, sem más okokból nem tartom célszerűnek, de azt igen, hogy Nyíregyháza belvárosából, a főtérről eltűnt a keskenyvágányú vasút a kisállomással együtt.

Kedves és meglepő élményként tartom számon, hogy külföldi tanár-tudósok társaságával a megyét járva Mátészalkán a délutáni órában betértünk a nem sokkal korábban elkészült szennyvíztisztítóba. A becsengetésre egy talpig fehér „munkaruhába” öltözött fiatalember jelent meg. Kerestük a telep vezetőjét, hogy az üzemet szeretnénk meglátogatni. Mondta, hogy a keresett személy áll előttünk és a látogatásnak nincs semmi akadálya. A fiatal, alig több mint huszonéves, elegánsan öltözött, barna bőrű – magyarán jól láthatóan cigány – üzemvezető kitűnő, szakszerű magyarázatokkal mutatta be a valóban patika tisztaságú, gondozott virágos parkkal övezet, nem szokványos kinézetű közművet. Elmondta még azt is, hogy tanul angolul, de az általa vezetett létesítmény bemutatására egyelőre csak magyarul vállalkozik.

Engedjék meg nekem, hogy a múlt történéseinek, emlékeinek idézése kapcsán megjegyezzem: az elmúlt időszak történéseiről – az eredményekről és a mulasztásokról egyaránt – lehet és kell is beszélni. A történelmietlen szemlélet, a csóllátás, a későbbi, a mai politikai szemlélet számonkérése egy egészen más körülmények közötti időszakon értelmetlen és ízléstelen. A múlt elemzésének, értékelésének célja, hogy a jövő érdekében a hibákból tanuljunk, az eredményeket továbbvigyük, azokra építsünk és hasznosítsuk.

*

Ezzel az írással a visszaemlékező sorozatot lezártnak tekintem. Amennyiben időm, lehetőségeim lehetővé teszik, egy összefoglaló tanulmányban statisztikai adatokkal szeretném bemutatni és értékelni a múlt század második felének Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei ipari fejlődését.